

Mr. sc. Mirzah FOČO, dipl. ing. arh.

Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika BiH

RAD KOMISIJE ZA OČUVANJE NACIONALNIH SPOMENIKA BIH - IMPLEMENTACIJA ANEKSA VIII OKVIRNOG SPORAZUMA ZA MIR U BIH

Apstrakt: Shvatajući važnost kulturnog naslijeđa u postratnim procesima, međunarodna zajednica je u Dejtonskom mirovnom planu za BiH, posvetila poseban aneks koji uređuje zaštitu i rehabilitaciju kulturnog naslijeđa – Aneks 8, kojim je propisano formiranje i rad Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, nezavisne, stručne institucije Bosne i Hercegovine. Komisija donosi odluke o proglašenju pokretnih i nepokretnih dobara nacionalnim spomenikom te obavlja poslove međunarodne saradnje u oblasti zaštite nacionalnih spomenika. Osim toga Komisija je implementirala ili implementira veliki broj projekata zaštite, uz suradnju sa međunarodnim organizacijama i ambasadama stranih država akreditovanih u Sarajevu. Za svoj predani rad, Komisija je primila nagradu Evropske Unije / Evropa Nostra nagradu u 2011. godini i ocijenjena za najbolju evropsku instituciju. Nagrada **Evropske unije za kulturno naslijeđe/Europa Nostra** predstavlja jedno od najznačajnijih priznanja za očuvanje naslijeđa u svijetu. U radu, koji je rađen u formi izvještaja je dat kratak presjek aktivnosti koje je Komisija implementirala u dosadašnjem periodu.

Ključne riječi: Aneks VIII, Baedeker raid, Komisija, nacionalni spomenik, Kriteriji, odluke o proglašenju projekti zaštite, rehabilitacija, UNESCO, Zaštita spomenika,

1. UVOD

Namjerno uništavanje kulturnog naslijeđa ogromnih razmjera u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i na Kosovu, tokom postjugoslovenskih ratova od 1991. do 1999. predstavlja najgori primjer razaranja kulturne baštine u Evropi od Drugog svjetskog rata. Uništavanje koje je sprovedeno uglavnom tokom

nasilnih kampanja etničkog čišćenja civila u nastojanju da se stvore etnički homogene teritorije, jedna je od glavnih odrednica tih sukoba. Bosna i Hercegovina je posebno teško pogođena. Svijet je osudio uništavanje kulturnog naslijeđa, posebno u urbanim sredinama, ali je do najvećeg razaranja došlo u velikim dijelovima ruralnih područja koja su etnički očišćena. Gotovo nikad to nije bila kolateralna šteta, nuspojava vojnog djelovanja. Napadi na kulturne i vjerske objekte su u većini slučajeva izvedeni s predumišljajem, sistematski i daleko od linije fronta. Pratila su ih zvjerstva nad ciljanim grupama stanovništva¹. Iako nema verificirane evidencije oštećenih ili uništenih dobara, na osnovu izvještaja institucija kulture, vlasnika dobara i lokalnih zajednica, okvirno se može reći da je potpuno uništeno, teško oštećeno ili oštećeno, preko 70 % kulturnih dobara. Prema podacima Zavoda za zaštitu kulturno historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, tokom rata u BiH srušeno je ili uništeno 2771 kulturno dobro, od čega je 713 potpuno razorenih pa do 554 dobra koja su zapaljena ili neupotrebljiva².

Shvatajući važnost kulturnog naslijeđa u procesima povratka raseljenih lica i kasnijoj integraciji društva i postratnom oporavku, međunarodna zajednica je u mirovnom planu za BiH, posvetila poseban aneks koji uređuje zaštitu i rehabilitaciju kulturnog naslijeđa – Aneks 8, kojim je propisano formiranje i rad Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika. Ovo je po prvi puta, iako je kulturno naslijeđe i u ranijim ratovima bilo ciljem neprijateljskih strana (*primjer razaranja historijskih zona Njemačkih gradova, napadi na britanske gradove tzv. Baedeker raid i dr.*) da je prepoznat značaj kulturnog naslijeđa kao alata za implementaciju mira, i da se u jedan mirovni sporazum uvrsti njegova obnova i zaštita kroz formiranje Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika.

2. KOMISIJA ZA OČUVANJE NACIONALNIH SPOMENIKA

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika je nezavisna institucija Bosne i Hercegovine uspostavljena na osnovu Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Odluke o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika koju je donijelo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Komisija sjedište ima u Sarajevu, a od 2018. ima otvorene terenske kancelarije

¹ Helen Walasek, Bosna i razaranja kulturnog naslijeđa, Ashgate 2015

² Ove izvještaje potrebno je uzeti sa rezervom jer su često pripremani na osnovu usmenih svjedočenja preživjelih prognanih osoba, jer u toku njihove pripreme nije bio moguć fizički pristup dobrima radi ratnih dešavanja.

u Banjoj Luci i Mostaru.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, donijelo je Odluku o imenovanju članova Komisije prema kojoj Komisiju sačinjavaju tri domaća člana: prof. dr. Amir Pašić, Radoje Vidović i Goran Milojević. Stručne i administrativne poslove obavlja Sekretarijat, koji sačinjava stručno i kompetentno osoblje, i to za: arheološko naslijeđe, graditeljsko naslijeđe, cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike, pokretno naslijeđe, pravne poslove, međunarodno pravo, informativno-dokumentacione poslove, finansijske i administrativno-tehničke poslove. Rukovodilac Sekretarijata je izvršni dužnosnik, a to je u ovima mandatu ma sc. Mirzah Fočo. Na osnovu ovlašćenja iz Aneksa 8., Komisija donosi odluke o proglašenju pokretnih i nepokretnih dobara nacionalnim spomenikom te obavlja poslove međunarodne saradnje u oblasti zaštite nacionalnih spomenika.

2.1. *Donošenje odluka o proglašenju nacionalnim spomenicima*

Postupak za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom pokreće se na osnovu prijedloga za utvrđivanje dobra nacionalnim spomenikom. Komisija je utvrdila jedinstvenu formu peticije prema vrsti dobra. Peticiju može podnijeti bilo koje pravno ili fizičko lice u Bosni i Hercegovini uz prilaganje obavezne dokumentacije. U periodu od marta 2002. godine do sredine 2018. godine Komisiji je upućeno 1600 peticija, te preko 40 000 ostalih dopisa, zahtjeva i podnesaka koji su rješavani u skladu sa ovlaštenjima Komisije utvrđenim zakonom i općim aktima Komisije. Na osnovu ovlaštenja iz Aneksa 8. Komisija donosi odluke o proglašenju pokretnih i nepokretnih dobara nacionalnim spomenikom, primjenjujući Pravilnik o kriterijima vrednovanja dobara, podjeli po predmetu pravne zaštite i postupku kategorizacije nacionalnih spomenika (*«Sl. glasnik BiH» broj 47/18*).

U periodu od marta 2002. godine, kada je konstituisana, do sredine 2018. godine Komisija je proglasila ukupno 858 dobara nacionalnim spomenicima, sa teritorija FBiH (612) RS (235) i Brčko Distrikta (11)³. Za

³ Proglašeni, prema vrsti spomenika (zaključno sa 23. sjednicom): pokretna dobra: 32, historijski spomenici/građevine 197, arheološki spomenik 1
- mjesto i ostaci spomenika ili cjeline 30
- historijska područja 185
- historijska gradska područja 5
- arheološka područja/lokaliteti 72 (od toga 1 brisan)
- graditeljske cjeline 260
- stambeno-graditeljske cjeline 14
- ambijentalne cjeline 3
- industrijsko naslijeđe 3
- prirodno-graditeljska cjelina 11

dobra koja ne ispunjavaju Kriterije o proglašenju dobara nacionalnim spomenikom, Komisija donosi odluku kojom se utvrđuje da predloženo dobro ne ispunjava te kriterije. U periodu od marta 2002. godine do 2018. godine Komisija je donijela ukupno 194. odluke kojima se odbija prijedlog za proglašenje dobra.

2.1.1. Implementacija odluka Komisije – obilježavanje nacionalnih spomenika

Nakon što Komisija donese odluku o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, njegovo oštećenje predstavlja krivično djelo, te u skladu sa propisima postoji obaveza da se postavi javno obavještenje o toj odluci. U skladu s tim, Komisija vrši tehničku pripremu informacione table sa natpisom da je spomenik pod zaštitom države i sa osnovnim podacima o spomeniku. S obzirom na to da je Komisija od svog konstituisanja proglasila ukupno 858 dobara nacionalnim spomenicima, a pošto u budžetu ne postoje sredstva za ovu namjenu, aktivnost se pokušava implementirati kroz razne projekte i donacije. U periodu od marta 2002. do 2018. godine urađeno je preko 400 informativnih tabli.

2.1.2. Izdavanje stručnih mišljenja na projekte rehabilitacije nacionalnih spomenika

U periodu od marta 2002. do sredine 2018. godine Komisija je, na zahtjev institucija Vlada FBiH i RS, te Vlade Brčko Distrikta BiH, izdala preko 300 stručnih mišljenja na projektnu dokumentaciju za izvođenje radova na nacionalnim spomenicima.

2.2. Lista ugroženih spomenika

Komisija je uspostavila Listu ugroženih nacionalnih spomenika za koje je neophodno provesti hitne mjere zaštite kako bi se spriječilo njihovo potpuno uništenje, a u cilju usmjeravanja pažnje svih odgovornih entitetskih i državnih tijela uprave, ali i mogućih donatora i investitora na one slučajeve nacionalnih spomenika kojima prijete nestanak ukoliko odmah ne budu poduzete neophodne aktivnosti za njihovo spašavanje. Kriteriji za utvrđivanje najugroženijih spomenika su:

-
- prirodno i historijsko područje 4
 - kulturni pejzaž 13
 - grobljanske cjeline 25
 - grupa spomenika/građevina 2
 - spomenička cjelina 1

- Spomenik nije bio potpuno srušen u toku rata, tako da je integritet dobra moguće očuvati zahvatima koji su priznati u nauci;
- Spomenik predstavlja rijedak ili jedinstven primjerak određenog tipa ili stila;
- Spomenik ima izrazito veliku vrijednost;
- Spomenik ima veliki značaj za obnovu građanskog povjerenja i za implementaciju mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini;
- Opasnost uzrokovana ljudskim djelovanjem ili djelovanjem prirode predstavlja prijetnju da spomenik izgubi svoja najznačajnija svojstva ili da u potpunosti nestane.

U periodu od uspostavljanja Liste do kraja 2018. godine na Listu su uvrštena 83 najugroženija spomenika. Komisija je uspostavila sistem praćenja stanja i aktivnosti vezanih za ugrožene spomenike sa Liste, na osnovu utvrđenih indikatora. Na osnovu rezultata provedenog monitoringa, Komisija poduzima i predlaže aktivnosti nadležnim institucijama na otklanjanju i ublažavanju faktora koji ugrožavaju spomenik. Od vlada entiteta i nadležnih organa Komisija je zatražila da preduzmu sve neophodne mjere iz njihove nadležnosti s ciljem zaštite ugroženih spomenika. O stanju ugroženih spomenika i poduzetim aktivnostima Komisija redovno obavještava javnost putem konferencija za štampu.

2.3. Projekti Komisije

U sklopu svojih aktivnosti Komisija priprema projektne aplikacije za projekte fizičke zaštite nacionalnih spomenika, učestvuje kao partner u međunarodnim projektima i implementira projekte čiji cilj je zaštita i promocija BiH naslijeđa.

2.3.1. Projekti zaštite nacionalnih spomenika

Za nacionalne spomenike koji se nalaze na Listi ugroženih spomenika i Prioritetnoj listi intervencija Vijeća Evrope (*Projekat Integrisane rehabilitacije naslijeđa Regionalnog programa za jugoistočnu Evropu*) Komisija se obratila zahtjevom za finansijsku podršku međunarodnim institucijama, kao i vlastima u Bosni i Hercegovini na svim nivoima. Aktivnosti na ovim projektima provode se prema ugovorenim zahtjevima donatora, a u skladu sa zakonskim propisima u BiH. Ove aktivnosti započele su 2003 godine i Komisija je do 2018. godine pripremila ukupno 95 projektnih aplikacija, što iznosi približno 6 godišnje. Od ukupnog broja predatih aplikacija odobreno je njih 70.

2.3.2. Projekat *HEREIN*

Projekat uspostavljanja evropske mreže o kulturnom naslijeđu (EUROPEAN HERITAGE NETWORK - *HEREIN*) pokrenulo je Vijeće Evrope 1999. godine i neograničenog je trajanja. Projekat okuplja tijela državne uprave evropskih zemalja zadužena za zaštitu kulturnog naslijeđa (do sada su uključene 43 evropske zemlje). Bosna i Hercegovina se uključila u Projekat 2005. godine. Ciljevi projekta su olakšati pristup kulturnom naslijeđu i informacijama o naslijeđu uz pomoć savremene informacijske tehnologije i osigurati stalni interaktivni informacijski sistem o kulturnom naslijeđu namijenjen kako upravnim tijelima, stručnjacima i ostalim sudionicima u djelatnostima zaštite kulturnog naslijeđa, tako i najširoj javnosti. Od kada je pristupila projektu, Bosna i Hercegovina sudjeluje na godišnjim sastancima i obukama vezano za projekat. Urađen je prijedlog *HEREIN 2* nacionalnog izvještaja, a pristupilo se unosu i ažuriranju informacija u *HEREIN 3* „on-line“ bazu podataka što je proces koji traje i zahtjeva kontinuiran rad na projektu.

2.4. *Kandidatura nacionalnih spomenika za upis na listu svjetske baštine (UNESCO)*

Komisija je donijela odluke o nominaciji 4 spomenika za upis na Listu svjetske baštine UNESCO-a:

- Stari most u Mostaru (upisan na Listu svjetske baštine);
- Nominacija mosta Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu (upisan na Listu svjetske baštine);
- Nominacija stare gradske jezgre Jajca (Nominacioni fajl dostavljen UNESCO-u 31.01.2007. godine);
- Nominacija nekropola sa stećcima za upis na Listu svjetske baštine UNESCO-a (upisan na Listu svjetske baštine).

Komisija je pripremila nominacije za upis 7 dobara na Privremenu listu svjetske baštine kako slijedi:

1. Historijsko urbano područje Stolac;
2. Historijsko urbano područje Blagaj;
3. Prirodno i historijsko područje Blidinje;
4. Historijsko urbano područje Počitelj;
5. Prirodno i historijsko područje Zavale i Vjetrenice;
6. Historijsko gradsko područje Jajca;
7. Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici.

Saradnici Komisije učestvovali su u pripremi teksta za Jevrejsko groblje u Sarajevu za upis na Privremenu listu svjetske baštine. Aktivnosti pripreme je

vodio Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.

3. SARADNJA SA INSTITUCIJAMA I TIJELIMA NADLEŽNIM ZA IMPLEMENTACIJU ANEKSA 8.

Komisija je uspostavila saradnju sa stranim i nadležnim institucijama i tijelima Bosne i Hercegovine, entiteta, Distrikta Brčko, gradova, kantona i općina o pitanjima značajnim za rad Komisije, a u skladu sa Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika kojim je, između ostalog, propisana obavezna saradnja organa i institucija na svim nivoima vlasti sa Komisijom. Uspostavljena je i saradnja sa institucijama specijalizovanim za određene oblasti čiji je rad od značaja za rad Komisije (*npr. sa Geodetskim zavodom FBiH radi osiguranja dokumentacije za rad Komisije, sa Državnim centrom za deminiranje radi osiguranja mapa sa oznakama miniranih područja. Kantonalnim zavodima za zaštitu spomenika, Entitetskim zavodima i dr.*). U periodu od marta 2002. do 2018. godine realizirani su brojni sastanci sa predstavnicima nadležnih organa na svim nivoima državne vlasti, predstavnicima institucija nadležnih za zaštitu kulturnog naslijeđa Bosne i Hercegovine, predstavnicima vjerskih zajednica, međunarodnih organizacija i drugih institucija i pojedinaca s ciljem uspostavljanja ili unapređenja saradnje Komisije sa navedenim subjektima u postupku donošenja i implementacije odluka Komisije, osiguravanja sredstava za provođenje mjera zaštite nacionalnih spomenika u entitetskim budžetima i sredstava za rad Komisije, te rješavanja problema koji su usporavali i otežavali implementaciju Aneksa 8. i Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika. Osim toga Predstavnicima Komisije učestvuju u radu :

- Komiteta za svjetsku baštinu UNESCO-a
- Međudržavnog koordinacionog tijela za implementaciju Plana upravljanja za stećke
- Državnog i entitetskog koordinacionog tijela za implementaciju Plana upravljanja
- Skupštine zemalja potpisnica Konvencije o mjerama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara.

4. JAVNOST RAD

Komisija redovno izvještava javnost o svom radu, donesenim odlukama,

zaključcima i stavovima. Javnost rada Komisije ostvaruje se putem redovnih konferencija za medije, objavljivanjem odluka u službenim glasilima BiH i entiteta na čijem području se nalazi nacionalni spomenik, objavljivanjem akata i informacija o radu Komisije na službenoj web-stranici Komisije (www.kons.gov.ba), postupanjem po Zakonu o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine, te dostupnošću i mogućnošću korištenja postojeće dokumentacije o nacionalnim spomenicima BiH stručnoj javnosti. Na web-stranici Komisije (www.kons.gov.ba), daju se informacije koje se odnose na: organizaciju i rad Komisije (zakonski okvir, interni akti Komisije, podaci o članovima Komisije i Sekretarijatu), informacije o nacionalnim spomenicima (odluke o proglašenju dobara nacionalnim spomenicima sa obrazloženjem i fotografijama, lista peticija, podaci i fotografije o naslijeđu u opasnosti i radovima na zaštiti spomenika i dr.), aktivnosti Komisije (sjednice, posjete općinama, saradnja sa nadležnim organima i institucijama, saopćenja za medije, aktuelnosti i dr.) i dr.

U okviru kampanja s ciljem **podizanja svijesti o značaju naslijeđa**, Komisija je realizovala brojne multimedijalne prezentacije i izložbe nacionalnih spomenika i ugroženog naslijeđa u proteklih deset godina kako u Bosni i Hercegovini, tako i u inozemstvu. U toku 2006. godine, a u saradnji s Američkom ambasadorom u Bosni i Hercegovini, pokrenut je novi vid kampanje za zaštitu naslijeđa pod nazivom „**Moja Bosna i Hercegovina – moje naslijeđe**“. Aktivnosti kampanje se, uglavnom, provode u okviru implementacije projekata zaštite nacionalnih spomenika koji se finansiraju iz Specijalnog fonda ambasadora SAD-a. Primarni ciljevi projekta „Moja Bosna i Hercegovina – moje naslijeđe“ su podizanje svijesti djece osnovnih škola o značaju kulturno-historijskog naslijeđa i poticanje odgovornosti za njegovo očuvanje, a kroz isticanje bogatstva i jedinstvenosti bosanskohercegovačke tradicije i kulture, te činjenicu da je kulturno naslijeđe unikatno, nezamjenljivo i sastavni dio našeg identiteta. Kroz projektne aktivnosti, kao što su predavanja u školama i na lokalitetima nacionalnih spomenika, djeca stiču i usavršavaju znanja o kulturnome naslijeđu, sa fokusom na stare gradove, arhitekturu, umjetnička djela, zanate, usmena predanja i dr. U projekat su pored osnovnih škola, uključene i pojedine galerije, zavičajni muzeji te Centar za djecu sa posebnim potrebama. Do 2018. godine u projekat je bilo uključeno preko 3500 djece iz preko 50 osnovnih škola iz Banja Luke, Berkovića, Bosanskog Petrovca, Foče, Han Bile, Jajca, Livna, Mostara, Prače, Sarajeva, Stoca, Šipova, Tarčina, Travnika, Trebinja i Ustikoline.

Komisija je tokom 2003. godine pokrenula **kampanju za zaštitu ugroženih spomenika** s ciljem edukacije o važnosti naslijeđa za očuvanje

identiteta Bosne i Hercegovine, i osiguranja novčanih sredstava, putem donacija za njihovu rehabilitaciju. U okviru kampanje za zaštitu ugroženog naslijeđa, od 2003. godine, pod nazivom „**Kulturno pamćenje – blago koje nestaje**“ upriličene su brojne izložbe koje se sastoje od videoprezentacije i izložbenih panoa nacionalnih spomenika i ugroženih spomenika sa fotografijama i tekstom sa osnovnim informacijama o spomeniku. Do sada je izložba „Kulturno pamćenje – blago koje nestaje“ bila postavljena u sjedištu **Svjetske banke u Washington-u, Barceloni, Istanbulu, Beogradu**, te na području Bosne i Hercegovine. Komisija u svom sastavu ima Biblioteku i dokumentacioni centar (BDC) koji je zadužen za prikupljanje, obradu i čuvanje dokumentacije o nacionalnim spomenicima BiH. Centar je namjenjen prvenstveno saradnicima Komisije, zatim studentima, magistrantima, doktorantima kao i istraživačima u oblasti naslijeđa. Ustrojstvo centra bazirano je na dva usko povezana dijela – bibliotečkom i dokumentacionom. Bibliotečki dio čini bogat fond od 2 500 jedinica knjižne građe iz oblasti arhitekture, umjetnosti, historije, menadžmenta u naslijeđu, arheologije, etnologije i pravne zaštite. U toku je završetak popune baze podataka o spomenicima koja će do kraja 2019. godine biti na raspolaganju svim korisnicima.

NAGRADE I PRIZNANJA ZA RAD KOMISIJE

OHR izravno prati implementaciju Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i više puta je pohvalio Komisiju za postignute rezultate. Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika 2004. godine uručena je Povelja za doprinos u očuvanju i obnovi kulturno-historijskog naslijeđa, koju joj je dodijelilo Ministarstvo kulture i sporta Vlade FBiH.

Komisija je primila nagradu Evropske Unije / Europa Nostra nagradu za predani rad na zaštiti kulturnog naslijeđa u 2011. godini i ocijenjena za najbolju evropsku instituciju. Nagrada se dodjeljuje pojedincu ili organizaciji čiji doprinos zaštiti kulturnog naslijeđa u kontinuiranom radu iskazuje izvrsnost u zaštiti, restauraciji i unapređenju kulturnog naslijeđa i postavlja izvanredne standarde na polju zaštite naslijeđa u Evropi. Nagrada **Evropske unije za kulturno naslijeđe/Europa Nostra** predstavlja jedno od najznačajnijih priznanja za očuvanje naslijeđa u svijetu.

Komisija je dobitnik Bronzane medalje stručnjaka Fondacije Romualdo Del Bianco za doprinos u promociji karakterističnih kulturnih izričaja iz različitih mjesta kao i interkulturalni dijalog, Firenca od 02. do 05. marta 2012. godine.

DALJE AKTIVNOSTI

Komisiju u narednom periodu očekuje intenziviranje rada na rješavanju peticija i statusa dobara koja se nalaze na Privremenoj listi. Samo u toku ove godine riješeno je preko 200 ovakvih predmeta. U toku je monitoring stanja nacionalnih spomenika, utvrđivanje stepena ispunjenja propisanih mjera zaštite, te prijedlog novih rješenja u skladu sa rezultatima. Akcenat je na velikim gradskim centrima, koji su ugroženi nekontroliranom gradnjom, te prostorima sa vrijednom vernakularnom arhitekturom, nekropolama sa stećcima, koji su kao fenomen proglašeni dobrom svjetskog naslijeđa, te kulturnim i gradskim pejzažima. U narednom periodu za očekivati je nastavak aktivnosti na prikupljanju donacija i implementaciji projekata restauracije.

WORK OF THE COMMISSION FOR THE PRESERVATION OF NATIONAL MONUMENTS OF BIH - IMPLEMENTATION OF ANNEX VIII OF THE FRAMEWORK AGREEMENT FOR PEACE IN BIH

Abstract: *Recognizing the importance of cultural heritage in post-war processes, the international community devoted a special annex to the Dayton Peace Plan for BiH, which regulates the protection and rehabilitation of cultural heritage - Annex 8, which prescribes the establishment and operation of the Commission for the Preservation of National Monuments, independent, professional institution of Bosnia and Herzegovina. The Commission makes decisions on the designation of movable and immovable property as a national monument and performs international cooperation activities in the field of the protection of national monuments. In addition, the Commission has implemented or implementing a large number of protection projects, in cooperation with international organizations and embassies of foreign countries accredited in Sarajevo.*

For its dedicated work, the Commission received the European Union / Europe Award Nostra Award in 2011 and is rated as the best European institution. The European Union's Cultural Heritage Award / Europa Nostra is one of the most important awards for the preservation of the heritage in the world. The paper, which was made in the form of a report, gave a brief section of the activities implemented by the Commission in the past period.

Keywords: *Annex VIII, Baedeker raid, Commission, National Monument, Criteria, Decisions on Proclamation, Projects of Protection, Rehabilitation, UNESCO, Protection of Monuments*